«РАСЛЫЙМ»
Татарстан Республикасы
мәгариф һәм фән министры
_____И.Г.Һадиуллин
«19» ноября 2025 нче ел

Туган телдә белем бирү мәктәпләре укучылары өчен 2026 нчы елда туган (татар) телдән бердәм республика имтиханын уздыру материалларының күрсәтмә варианты

Демонстрационный вариант контрольных измерительных материалов для проведения единого республиканского экзамена 2026 года по родному (татарскому) языку для обучающихся школ с родным языком обучения

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Эшне башкару өчен күрсәтмә

Имтихан эшен башкару өчен 210 минут вакыт бирелә. Әлеге вакыт эчендә укучылар 3 өлештән торган эшне башкарып чыгарга тиеш.

Беренче өлеш 15 биремне (1–15) үз эченә ала. Һәр биремгә тәкъдим ителгән 4 вариант җавапның берсен, ягъни дөресен генә сайлап алырга кирәк.

Икенче өлеш 6 биремнән (16–21) гыйбарәт. Бу биремнәргә җавапларны мөстәкыйль рәвештә формалаштырырга кирәк.

Өченче өлештә сезгә бер бирем (22) тәкъдим ителә. Сез бирелгән текст буенча инша язарга тиешсез.

Биремнәрне күрсәтелгән тәртиптә үтәргә киңәш итәбез. Аларны үтәү барышында кыенлык тудырганы килеп чыккан очракта, әлеге биремне калдырып торып, алдагысына күчегез. Вакыт калса, бу биремнәргә кабат әйләнеп кайта аласыз.

Дөрес җавап, катлаулылыгыннан чыгып, бер яки югарырак балл белән бәяләнә. Әлеге балларны бергә кушканнан соң, гомуми балл чыгарыла. Шуңа күрә мөмкин кадәр күбрәк биремнәргә дөрес җавап бирергә һәм күбрәк балл җыярга тырышыгыз.

Уңышлар телибез!

1 нче өлеш

1-15 нче биремнәрнең җавабы сан белән күрсәтелә. Җаваплары 1 нче номерлы җавап бланкына, кирәкле бирем номерыннан уң якка, беренче шакмактан башлап язып куярга кирәк.

1. Түбәндәге җөмләдәге *тагу* сүзенең мәгънәсе дөрес күрсәтелгән очракны күрсәтегез.

Ул минем айгырымның муенына шул кызыл тасма белән кыңгырауны такты.

1) иярту, җитәкләү
2) нәрсәнедер көчләп бирү, тапшыру
3) нәрсәнедер бәйләп, беркетеп кую
4) нәрсәнедер чәнчеп, эләктереп кую

2. Барлыкта, берлек сандагы билгеле үткән заман хикәя фигыль кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Өй эченә, ишегалларына машина фараларыннан төшкән ут көлтәләре бөркелә.
2) Җылы кунмаган котсыз бу йортта хәтта чикерткә дә сайрамый.
3) Мин Зөләйха әбигә чәй кайнатып эчердем.
4) Имән яфраклары гына көзге җилгә бирешмәде.

3. Әдәби тел нормаларына туры килмәгән сүз кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Әтием бөтен гомере буе кош-корт һәм хайваннарны яратып караган.
2) Кызларның һәркайсы таң атканны түземсезләнеп көтте, җитмәсә, йоклап калудан да курыктылар.
3) Көтелмәгән хәбәрдән башы әйләнгән вакытта күзе тәрәзәгә төште.
4) Бара торгач, дүрт чакрым җир баргачтын, аю бер сырынты өстенә баскан да моңарга каршы торган.

Текстны укыгыз һәм 4-6 нчы биремнәрне үтәгез.

1) Тормыш юлыннан беренче адым ясау. 2) Үзеңне табу… 3) Моңа ничек ирешергә соң? 4) Болар – җитди сораулар. 5) Берәүләр өчен юл күрсәтүче йолдыз – сәләт. 6) Табигать биргән сәләт әйбәт, ... 7) Әмма булган мондый сәләтне ачу һәм аны җәмгыять файдасына эшкә җигә белү үзе тагын бер батырлык сорый.

8) Тормыш юлыңны, һөнәреңне дөрес сайлау өчен үзеңне һәр нәрсәдә сынап карарга кирәк. 9) Бу – минем эш, бусы – башкалар өчен – шуңа күңелең ышанырлык булсын.

10) Һәрнәрсә белән кызыксыну, даими уку, күңелдә туган күпсанлы сорауларга җавап табу өчен туктаусыз әзерләнү кешегә зур танып белү шатлыгы бүләк итә. 11) Ул әйләнә-тирә мохитне бик сизгер кабул итү, хәтер, фикерләү һәм ихтыяр көче белән тыгыз бәйләнгән. 12) Әгәр үзеңдә ихтыяр көчең булмаса <...> ниндидер бер җитди эшне ахыргача җиткерүе шикле. (*Х. Гайнуллиннан*)

4. 6 нчы җөмләдәге күп нокталар урынына туры килгән сүзне күрсәтегез.

1) бәлки
2) ихтимал
3) әлбәттә
4) әйтерсең

5. 12 нче җөмләдә <...> тамгасы урынына куелырга тиеш тыныш билгесен күрсәтегез.

1) өтер
2) ике нокта
3) нокталы өтер
4) сызык

6. Текстның 12 нче җөмләсендәге *ахыргача* сүзенең басымы дөрес күрсәтелгән очракны күрсәтегез.

1) Ахыргача
2) ахЫргача
3) ахыргАча
4) ахыргачА

7. Исемле фигыль сүзтезмәне күрсәтегез.

1) бүредән курку
2) тиз таратты
3) аксыл болытлар
4) минем өчен авыр

8. Җөмләдә аерып бирелгән җөмлә кисәгенең төрен күрсәтегез.

Күк йөзен *билән, баш очында сабыр июнь кояшы балкый.*

1) аергыч
2) тәмамлык
3) аныклагыч
4) хәл

9. Җөмләнең төрен күрсәтегез.

Кыш җитте - кар һаман төшмәде.

1) теркәгечсез тезмә кушма җөмлә
2) теркәгечле тезмә кушма җөмлә
3) катнаш кушма җөмлә
4) синтетик иярченле кушма җөмлә

10. *сиз...ргә, то...рга с*үзләренең дөрес язылышы бирелгән вариантны күрсәтегез.

1) сизергә, тоярга
2) сизәргә, тоерга
3) сизергә, тоерга
4) сизәргә, тоярга

11. Алынма сүзләргә дөрес кушымча ялганган очракны күрсәтегез.

1) восстаниеның
2) восстаниенең
3) восстаниянең
4) восстанияның

12. Җөмләдә сызык куелырга тиешле очракны күрсәтегез (тыныш билгеләре куелмаган).

1) Нугай морзасының гүзәл кызы Сөембикә турында кайсыгыз ниләр белә?
2) Китап язмышы халык язмышы ул.
3) Сарбай тагын да өрде алгы тәпиләрен Ләйсәнгә сузды шыңшыды.
4) Кем алдый шул урлый.

13. Аналитик иярчен җөмлә белән баш җөмлә арасына ике нокта куелырга тиешле җөмләне күрсәтегез (тыныш билгеләре куелмаган).

1) Бүген үк алып кайтыгыз юкса соңга калабыз.
2) Бу китапны укыгач шуны аңладым әсәр төгәл сюжетка корылмаган икән.
3) Һәркемгә мәгълүм ки илне хуҗасызлык тарката.
4) Кем тырыша аны һәркем ярата.

Текстны укыгыз һәм 14-15, 16-21, 22 нче биремнәрне эшләгез.

1) Өлкән сержант Зариповның институтка керергә җыенып, кабул итү имтиханнарына җибәрүне сорап командование исеменә язган рапортына колак салдылар. 2) Тагын ике ай хезмәт итәсе калган булса да, Казанга кайтырга рөхсәт бирделәр. 3) Егетнең түбәсе күккә тиде, шатлык-куанычына чик булмады. 4) Татарстан башкаласына кайтып төшкәч, мин туган җирдә микән дип ышанмый торды хәтта.

5) Июльнең егерме тугызы иде. 6) Педагогия институтына документларын бирергә чак кына өлгерде.

7) «Бу институтны сайлавыңа ни нәрсә этәрде?» – дигән сорау куйсаң, Гыйззәт икеләнеп тормастан: «Укытучыларыма ихтирам», – дип бик кыска җавап бирер иде. 8) Чын шулай. 9) Яртугай һәм Ташбуа мәктәпләрендәге педагогик коллективлардагы укытучыларның барчасы диярлек – өлкәннәре дә, яшьләре дә –

аның өчен өлге иде. 10) Мәктәп елларында ул шуларга охшарга, алар кебек белемле, акыллы, булдыклы, мәдәниятле һәм әдәпле булырга теләп яшәде. 11) Өлкән классларда исә гап-гади охшарга омтылу чиген узды, педагогның изге вазифасын төшенә башлады, укытучы дигән гали затның яшь буынның биографиясен язышучы шәхес икәнен аңлады. 12) Балаларны яратуы йөзенә чыккан иде. 13) Ул һәрдаим бәләкәйләр уралышында булды.

14) Институтның кабул итү комиссиясе секретаре хәрби формадан килеп кергән мәһабәт буй-сынлы егетне бик җылы каршылады, документларын дикъкать белән күздән кичерде. 15) Гыйззәтнең хәрби частьтан алып килгән характеристикасын ошатты. 16) Аннары Зариповтан имтиханнар чорында тулай торак кирәкме-юкмы дип сорады. 17) Кирәкмәгән кая инде ул!

18) ...Августның егерме икесендә институтның Сулъяк Болак урамындагы төп бинасы вестибюлендә эленгән исемлекләрнең берсендә кабул ителгәннәр арасында «Зарипов Гыйззәт Габитович» дигән юл да бар иде.

19) Кулында нинди китап иде соң әле, Гыйззәт, канатланып китеп, шуның белән сул учына шыпылдатып сукканын тоймый да калды.

20) «Булдырдың, иптәш! Так держать!» – дип борын астыннан үзалдына гына әйткән иде кебек, кычкырып салды, күрәсең. 21) Гөжләп торган коридорда да игътибар итәрлек булгач, тавышы көр чыкты инде егетнең. 22) Уң якта бүтән факультетлар стенды янында торган кызлар кычкырып көлеп җибәрде. 23) Юк, кимсетү, солдафон мәнсезлегенә чутлап хурлау түгеллеге күренеп тора, үзләренең дә йөзләре-күзләре көлә иде. (*Б. Камаловтан*)

14. Фразеологик әйтелмә кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Өлкән сержант Зариповның институтка керергә җыенып, кабул итү имтиханнарына җибәрүне сорап командование исеменә язган рапортына колак салдылар.
2) Татарстан башкаласына кайтып төшкәч, мин туган җирдә микән дип ышанмый торды хәтта.
3) Гыйззәтнең хәрби частьтан алып килгән характеристикасын ошатты.
4) Уң якта бүтән факультетлар стенды янында торган кызлар кычкырып көлеп җибәрде.

15. Составында антонимнар булган парлы сүз кулланылган җөмләне күрсәтегез.

1) Егетнең түбәсе күккә тиде, шатлык-куанычына чик булмады.
2) Өлкән классларда исә гап-гади охшарга омтылу чиген узды, педагогның изге вазифасын төшенә башлады, укытучы дигән гали затның яшь буынның биографиясен язышучы шәхес икәнен аңлады.
3) Аннары Зариповтан имтиханнар чорында тулай торак кирәкме-юкмы дип сорады.
4) Юк, кимсетү, солдафон мәнсезлегенә чутлап хурлау түгеллеге күренеп тора, үзләренең дә йөзләре-күзләре көлә иде.

2 нче өлеш

Әлеге өлештәге биремнәрне үтәгәндә, үз җавапларыгызны 1 нче номерлы җавап бланкында 16-21 нче саннарының уң ягына беренче шакмактан башлап языгыз. Һәр хәреф яки цифр аерым шакмакка язылырга тиеш. Сүзләр яки цифрлар, санап үтелгәндә, аерым шакмакка куелган өтерләр белән аерыла. Җавапларны язганда, буш шакмаклар калдырырга ярамый.

16–17 нче биремнәргә җавапларны сүзләр белән языгыз.

16. 1-4 нче җөмләләр арасыннан кушма исемне табып, текстта бирелгән формада күчереп алыгыз.

17. 7-13 нче җөмләләрдән *нәни* сүзенең синонимын табып, текстта бирелгән формада күчереп алыгыз.

18 - 21 нче биремнәргә җавапларны цифр белән күрсәтегез.

18 1-4 нче җөмләләрдән рус теленнән кергән алынма сүзләр кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

19 20-23 нче җөмләләрдән 2 төр хәл фигыль кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

20 1-13 нче җөмләләрдән туры сөйләм элементлары кулланылган җөмләнең номерын языгыз.

21 7-13 нче җөмләләрдән аныклагыч булган җөмләнең номерын языгыз.

Барлык җавапларыгызны 1 нче номерлы җаваплар бланкына күчереп язарга онытмагыз.

3 нче өлеш

Әлеге өлешкә җавапны 2 нче номерлы бланкта эшләгез. Башта биремнең номерын күрсәтегез (22), аннан соң инша языгыз.

22. Текст нигезендә инша (сочинение) языгыз.

Текст авторы тәкъдим иткән проблемаларның берсен формалаштырыгыз һәм аңлатыгыз (цитаталар китерү белән артык мавыкмагыз).

Автор (хикәяләүче) позициясен формалаштырыгыз. Укылган текст авторының фикерләре белән килешү яки килешмәвегезне языгыз, сәбәбен аңлатыгыз. Үз

җавабыгызны, беренче чиратта, укыганнарыгызга, шулай ук белемегезгә һәм тормышта күзәткән күренешләрегезгә нигезләнеп дәлилләгез (беренче ике дәлил игътибарга алыначак).

Иншаның күләме 150 сүздән дә ким булмаска тиеш.

Укылган текстка нигезләнмичә язылган эш бәяләнми. Әгәр инша сөйләп чыгу яки чыганак текстны теге яки бу аңлатуларсыз тулысынча күчереп язу формасында гына булса, мондый эш 0 балл белән бәяләнә.

Иншаны пөхтә, аңлашылырлык итеп языгыз.

Татар теленннән имтихан эшен бәяләү системасы

1 нче өлеш

1 нче өлешнең һәм биремендәге дөрес җавап 1 балл белән бәяләнә.

Ике һәм күбрәк (шул исәптән дөрес җавап та), хата җавап яки җавап булмаса, 0 балл куела.

Бирем номеры	Җавап
1	3
2	3
3	4
4	3
5	1
6	3
7	1
8	2
9	1
10	4
11	2
12	2
13	2
14	1
15	3

2 нче өлеш

Бирем номеры	Җавап
16	башкаласына
17	бәләкәйләр
18	1
19	21
20	7
21	9

3 нче өлеш

3 НЧЕ ӨЛЕШНЕҢ СЫЙФАТЛАМАСЫ

Текст турында мәгълүмат
Чыганак: Б.Камалов. Язмыш сәхифәләре. Сайланма әсәрләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990.

Төп проблемалар	Автор позициясе
Хыялына омтылган – максатына ирешкән.	Теләге көчле кеше максатына ирешә ала.
Укытучы яшь буынның киләчәген билгеләүдә зур роль уйный.	Укытучы – яшь буынның биографиясен язышучы.

Туган телдә белем бирү мәктәпләре укучылары өчен (81 код) имтихан эшен бәяләү критерийлары

№	*Бәяләү критерийлары*	Баллар
I	***Иншаның эчтәлеге***	
К1	**Чыганак тексттагы проблемаларны формалаштыру**	
	Имтихан бирүче чыганак тексттагы проблемаларның берсен (теге яки бу формада) дөрес формалаштырган. Проблеманы аңлау яки формалаштыруга бәйле фактик хаталар юк.	1
	Имтихан бирүче чыганак тексттагы проблемаларның берсен дә дөрес формалаштыра алмаган.	0
К2	**Чыганак текстның формалаштырылган проблемасын аңлату**	
	Имтихан бирүче формалаштырган проблема чыганак текстка нигезләнеп аңлатылган. Язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле фактик хаталар юк.	2
	Имтихан бирүче формалаштырган чыганак текст проблемасы аңлатылган, **ләкин** чыганак текстка нигезләнмәгән **яки** язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле 1 фактик хата бар.	1
	Имтихан бирүче формалаштырган проблема аңлатылмаган, **яки** язмасында чыганак текст проблемасын аңлауга бәйле 1дән	0

	артык фактик хатасы бар, **яки** имтихан бирүче формалаштырмаган башка проблема аңлатылган, **яки** аңлатмалар урынына язмада текстның яки аның өзегенең эчтәлеге генә бирелгән, **яки** аңлатмалар урынына чыганак тексттан күләмле өзек кенә китерелгән.	
К3	**Чыганак текст авторының позициясен чагылдыру**	
	Имтихан бирүче чыганак текст авторының (хикәяләүченең) аңлатылган проблемага бәйле позициясен дөрес формалаштырган. Чыганак текст авторының позициясен аңлауга бәйле фактик хаталар юк. Автор позициясен аңлауда фактик хаталар юк.	1
	Чыганак текст авторының позициясе имтихан бирүче тарафыннан дөрес формалаштырылмаган, **яки** чыганак текст авторының позициясе формалаштырылмаган.	0
К4	**Имтихан бирүченең проблемага карата үз фикерен дәлилләве**	
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, дәлилләгән (**2 дән ким булмаган дәлил китергән, шуларның берсе матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка карый**).	3
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, дәлилләгән (белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып, **2 дән ким булмаган** дәлил китергән), **яки** **матур, публицистик яки фәнни әдәбиятка караган 1 генә дәлил китергән**.	2
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, белеменә, тормыш тәҗрибәсенә таянып дәлилләгән (**1** дәлил китергән).	1
	Имтихан бирүче үзе формалаштырган һәм текст авторы билгеләгән проблема буенча, фикерен (автор позициясе белән килешеп яки килешмичә) белдергән, **ләкин дәлилләмәгән,**	0

	яки имтихан бирүче фикере формаль рәвештә генә (мәсәлән, “Мин автор фикере белән риза / риза түгел”) бирелгән, **яки** имтихан бирүче фикере язмада бөтенләй чагылыш тапмаган.	
II	***Иншаның тел ягы***	
К5	**Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге**	
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Имтихан бирүченең эше мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
К6	**Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы**	
	Язмада имтихан бирүченең фикере төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык***	
К7	**Орфографик нормаларның үтәлеше**	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
К8	**Пунктуацион нормаларның үтәлеше**	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1

	Хаталарының саны 5 тән артык	0
К9	**Тел нормаларының үтәлеше**	
	Грамматик хаталары юк	2
	1–2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 2 дән артык	0
К10	**Сөйләм нормаларының үтәлеше**	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар	2
	2–3 хатасы бар	1
	Хаталарының саны **3** тән артык	0
К11	**Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше**	
	Этикага кагылышлы хаталары юк	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк)	0
К12	**Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше**	
	Фактик хаталары юк	1
	Фактик хаталары бар	0
Язма эш өчен максималь балл		**23**

Грамоталылыкны (К7-К10) бәяләгәндә, укучы язмасының күләме исәпкә алына. Таблицада күрсәтелгән бәяләү нормалары күләме 150-300 сүздән торган язмаларны бәяләү өчен тәкъдим ителә.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән кимрәк булса, андый эш 0 балл белән бәяләнә, бирем үтәлмәгән булып санала.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән 150 сүзгә кадәр күләмдә булса, К7-К10 нчы критерийлардагы хаталары киметелә. **Бу критерийлар буенча 2 балл түбәндәге очракларда куела:**

К7 – орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар);

К8 – тыныш билгеләренә кагылышлы хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).

Бу критерийлар буенча 1 балл түбәндәге очракларда куела:

К7 – хатасы 2 дән артык түгел;

К8 – 1-3 хатасы бар;

К9 – грамматик хаталары юк;

К10 – сөйләмгә кагылышлы хаталары 1 дән артык түгел.

Әгәр укучының язмасы 70 сүздән 150 сүзгә кадәр күләмдә генә булса, К7-К12 критерийлары буенча югары балл бөтенләй куелмый.

Әгәр укучының язмасында автор текстының эчтәлеге генә чагылыш тапса яки автор тексты бернинди аңлатмаларсыз күчереп кенә алынган булса, К1-К12 нче критерийлары буенча бу эш 0 балл белән бәяләнә. Чыганак текстка нигезләнмичә язылган эш бәяләнми.